

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1114

מסכת עירובין מ"ט - נ"ה ♦ שביעית ג', ז' - ד', א'

בס"ד, ט' תשרי תשפ"א

השבוע בגליון

- ♦ קביעות עיתים לתורה - כמה ומתי?
- ♦ הליכה בשבת קודש מבני ברק לתל אביב
- ♦ מקורו של דין "ריבוע העיר"

- ♦ הפסק בברכת המצות, על ידי מעשה מצוה מסופק?
- ♦ כל שאינו בזה אחר זה, אפילו בבת אחת אינו
- ♦ אכילת שני "כזיתים" יחד

דף נ/א יצאו שנים בעשירי וקראן עשירי

הפסק בברכת המצות, על ידי מעשה מצוה מסופק?

בעולם הישיבות רווחת השאלה הידועה לגבי "שני האתרוגים". האתרוג האחד מהודר מאין כמוהו, אך קיים ספק אם הוא כשר. האתרוג השני כשר לכל הדעות, אך ההידור ממנו והלאה. ברור לכל, כי בעל שני האתרוגים ייטיב לעשות אם יטול את שניהם בזה אחר זה, אלא שיש לברר, את מי מהם יטול תחילה, את הספק כשר אך מהודר, או את הכשר שאינו מהודר. בעבר עסקנו בהגדרת צדדי המחלוקת ובראיות שהביא כל צד כהוכחה לצדקתו. במאמר הבא נתמקד בשאלת ה"ברכה לבטלה".

הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל הורה, כי תחילה יש ליטול את האתרוג הספק כשר אך המהודר. זאת מאחר, שאם יטול תחילה את האתרוג הכשר, ייצא ידי חובת המצווה ושוב אין תוחלת בנטילת האתרוג המהודר. לפיכך, יעדיף את האתרוג המהודר ויטלהו תחילה. אם כשר הוא, מה טוב, זכה לקיים את המצווה בהידור, ואם לאו, ייצא לאחר מכן באתרוג הכשר שאינו מהודר.

הגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל (שו"ת "נפש חיה" בערה בסוף סי' א') מקשה על כך, כי הנהגה זו כרוכה בחשש ברכה לבטלה, שכן, אם האתרוג המהודר אינו כשר, הרי נטילתו מהווה הפסק בין הברכה לבין נטילת האתרוג השני, הכשר. שמא תאמר, כי שני מעשים רצופים אינם מהווים הפסק לברכה שנאמרה בתחילה, יבואו דברי רש"י בגמרתנו ויוכיחו להיפך.

גמרתנו דנה על אודות מעשר בהמה.

אדם שבעדרו עשר בהמות חדשות, חייב במעשר בהמה. עליו לכנס את כל הבהמות החדשות לרפת, לפתוח בפניהן פתח, והן יוצאות אחת אחת. העשירית, קודש לה, מוקרבת בבית המקדש, ובשרה נאכל על ידי הבעלים, כדן קדשים קלים.

דבר העורך

אתרוגו של הנצי"ב

"כי הם חיינו" אומרים אנו מידי יום. ואכן כך ראוי הוא לכל לומד תורה, שיחוש שהתורה היא היא ציר חייו, וכל השאר דברים טפלים ושוליים בלבד הם כלפי התורה הקדושה.

לומדי ה"דף היומי" מטיבים לדעת זאת כאשר הם עושים את כל שלאל דם כדי שלא להחסיר שיעור או אף חלקו של שיעור, גם בימים אלו.

לקח רב בהנחלת הידיעה כי התורה היא תשתית חייו, ניתן ללמוד מהמעשה הנפלא שסיפר אחד מגדולי הדור שעבר:

היו אלה ימי קיץ, והתלמידים הספורים שהורשו ללוות את הגאון רבנו חיים סולוביצ'יק זצ"ל, ידעו כי במהלך הנופש עם רבם ישכילו וישמעו ממנו דברים שאותם לא ישכחו לאורך זמן.

ערב אחד ישבו התלמידים עם רבם שהתפלפל עמם בחריפות כשהוא עובר מסוגיה לסוגיה, ושוב

לעילוי נשמת

נר ה'
נשמת
אדם

הר"ר **יוסף וולף** ז"ל ב"ר ברוך מנחם מנדל הי"ד

נלב"ע מוצאי יום הכיפורים תשס"ד **תנצב"ה**

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

אמנו מרת **פעסל רעכל וורנר** ע"ה

ב"ר אברהם יעקב ז"ל

נלב"ע י"א בתשרי תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י משפחת **וורנר** שיחיו - אנטוורפן

לעילוי נשמת

מרת **לאה נוימן** ע"ה

ב"ר אברהם יהודה ז"ל

נלב"ע י"א בתשרי תשמ"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **צבי ארליך** ז"ל

ב"ר אהרן ז"ל

נלב"ע י"ב בתשרי ה'תש"ם

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידנו
הר"ר **טוביה ארליך** ומשפ' שיחיו - אלקנה

לעילוי נשמת

נר ה'
נשמת
אדם

הר"ר **שלמה אלי אוסלקה** ז"ל ב"ר שמואל ז"ל

נלב"ע ט' בתשרי תשכ"ו **תנצב"ה**

הונצח ע"י הר"ר **שלמה לוי** ומשפ' שיחיו - ת"א

אם אירע שלאחר צאת הבהמה התשיעית, שתי בהמות קפצו כאחת לפתח הדיר ויצאו יחד, ובעל הדיר קרא עליהן "עשירי", מאחר שנוצר ספק מי מהן העשירית, עליו להקריב את שתיהן, תוך הודעה מראש, כי מי מהבהמות אשר אינה מעשר בהמה תהא קרבן שלמים.

מאחר שבקרבן שלמים קיימת מצווה לסמוך על ראש הקרבן ולהניף את החזה ואת השוק טרם נתינתם לכהנים לאכילה, על בעל הבהמות לסמוך ולהניף את שתיהן, שהרי אינו יודע מי מהן היא בהמת המעשר. רש"י מוסיף על כך (ד"ה "והרי מעשר"): "ולבי אומר, שאינו מברך על התנופה והסמיכה, דלא להוי ברכה לבטלה". כלומר, קיים חשש, שהבהמה אשר תוקרב ראשונה היא בהמת המעשר אשר אינה זקוקה לסמיכה ותנופה, ונמצאת ברכתו על סמיכה ותנופה, ברכה לבטלה, מפני שבינה לבין הקרבת קרבן השלמים, הפרידה הקרבת קרבן המעשר. הרי לנו, כי ברכה הופכת לברכה לבטלה, כאשר בינה לבין המעשה אליו היא מתייחסת, נעשה מעשה נוסף.

כאשר בנו של הגר"ח, הרב מבריסק זצ"ל נשאל קושיה זו, הוא השיב באופן נאה ביותר. הלכה היא, כי הנוטל ארבעה מינים בזה אחר זה יצא ידי חובתו, וכגון, הנוטל תחילה את האתרוג, אחר כך את הלולב וכן הלאה. המקרה שלנו אינו שונה מהלכה זו, שכן, תחילה נוטלים שלשה מינים כשרים ודאי, עם אתרוג ספק כשר, וברכת "על נטילת לולב" חלה על שלשת המינים הכשרים. הברכה, איפוא, חלה על מעשה הנטילה הראשון שעשה, ואם האתרוג הראשון אינו כשר, היא ממשיכה ומתייחסת לנטילת האתרוג השני... ("מקראי קודש", סוכות ח"ב סי' ט, ועיי"ש מה שהעיר ע"ז).

דף נ/א כל שאינו בזא"ז

כל שאינו בזה אחר זה, אפילו בבת אחת אינו

"כל שאינו בזה אחר זה, אפילו בבת אחת אינו."

גמרתנו מסבירה לאור כלל זה, את המבואר במשנתנו, כי אדם אשר ביקש לקבוע בערב שבת שני מקומות כאחד כמקום שביתתו, לא עלה הדבר בידו. המדובר על אדם המהלך במדבר. אדם זה רשאי להלך אלפיים אמה ממקומו. מקומו הוא ארבע אמות מרובעות בהן שהה בערב שבת. משנתנו אומרת, כי אדם שאמר, "מקום שביתתי בשבת הוא תחת האילן", ואילן זה רחב יותר מארבע אמות, לא אמר כלום. הגמרא מסבירה [בביאור אחד, לדעת רב, שכל העירוב בטל], כי "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו". כלומר, כשם שאילו היה בורר לעצמו מתחילה ארבע אמות מסוימות תחת האילן שבהן ישבות, לא היה יכול לאחר מכן לברור לעצמו ארבע אמות אחרות, שהרי כבר קנה שביתה בד' אמות הראשונות, כך אין באפשרותו לקנות בבת אחת שביתה תחת כל האילן הכולל אמות רבות, ואפילו ד' אמות בודדות אינן נקנות לו לשביתה. המהר"ל מפראג למד את גמרתנו ולאורה הוא תמה על מנהגנו ב...ליל הסדר.

אכילת שני "כזיתים" יחד: מנהג רוב הקהילות, להניח שלש מצות בליל הסדר. ב"יחץ" בעל הבית חוצה את המצה האמצעית, לאחר מכן הוא אווז בידיו את שלשת המצות - שתי השלמות דרושות עבור "לחם משנה", והחצויה דרושה עבור "לחם עוני", לחם חצוי כמאכל העניים - מברך ברכת "המוציא" וברכת "על אכילת מצה", ואוכל שני כזיתים מצה, כזית מצה מפני ברכת המוציא וכזית מצה לקיום מצוות אכילת מצה. כזית המצה של ברכת המוציא נוטלים מן המצה העליונה השלמה, ואילו את כזית אכילת מצה נוטלים מן המצה החצויה, לקיים אכילת "לחם עוני", לחם פרוס ושבור. מדוע אוכלים אותם יחד, הלמאי אין אוכלים תחילה כזית עבור ברכת המוציא מן המצה השלמה, ואחר כך כזית עבור מצוות אכילת מצה מן המצה הפרוסה? הב"ח מבאר, כי באכילת הכזית הראשון לבדו מתקיימת גם מצוות אכילת מצה, ונמצא מפסיד את מעלת "לחם עוני", שאינו מקיים מצוות אכילת מצה במצה חצויה. לפיכך, נוהגים לאכול את שניהם בצוותא, כזית אחד עבור ברכת המוציא, ורעהו עבור מצוות אכילת מצה (עיי' "שולחן ערוך" אור"ח סי' תע"ה סעי' א' ובמשנ"ב שם ס"ק ב' ושעה"צ אות ו', ועיי' עוד במשנ"ב ובה"ל בסי' הנ"ל טעמים ופרטים נוספים).

הכי כן? תמה המהר"ל מפראג ("גבורות ה'" פרק ס"ג), הרי מנהג זה אינו הולם את הכלל התלמודי "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו"! מכלל זה אנו למדים, כי לא ניתן להפיק רווח מעשיית שתי פעולות בו זמנית, אם עשייתן בזה אחר זה אינה אפשרית. מאחר שלאחר אכילת מצה שלמה לא ניתן לקיים מצוות אכילת מצה ב"לחם עוני", מפני שהוא כבר אכל מצה, מה תועיל לו אכילתו כאחד, וכי כעת אינו אוכל מצה שלמה?

שאלה מפתיעה זו נידונה רבות בפוסקים (שו"ע שם), ולהלן תשובות אחדות מבית מדרשם של גדולי הדורות.

הב"ח (ס"ק ב') מסכים עם הדברים וכותב, כי אכן, מנהגנו אינו אלא לכתחילה, מפני שמעיקר הדין אין תועלת בדבר. ואילו ה"ט"ו (ס"ק ב') מחדש, כי איננו מבקשים לקיים את אכילת "המוציא" בכזית המצה השלמה בלבד, ואת מצוות אכילת מצה בכזית המצה החצויה בלבד, אלא אנו מאחדים את שני הכזיתים, ובכך הם הופכים לגוש אחד ששתי המעלות משמשות בו יחד, וכך אנו יוצאים ידי חובת שתי האכילות. אמת, לו היינו מבקשים לצאת ידי חובת "המוציא" דווקא במצה השלמה וידי חובת אכילת מצה דווקא

התפעלו התלמידים משליטתו המוחלטת של רבם הנערץ בכל מכמני התורה.

משראה זאת הגאון, חייך אל תלמידיו ואמר להם: הבה ואספר לכם מעשה קצר שממנו תוכלו ללמוד יגיעה בתורה מה: עשו התלמידים אזניהם כאפרסכת ורבי חיים שב עמם אל הימים בהם היה משמש בישיבת וולאז'ין, עם הגאון רבי נפתלי צבי ברלין, הלא הוא הנצי"ב.

יודעים אתם, אמר לתלמידיו, כי רבינו הנצי"ב נוהג היה לחתום את מכתביו במילים אלו: **העמוס בעבודה נפתלי צבי ברלין**. ובכן, על ידי המעשה הבא, אסבר את אזניהם שכתבנו "העמוס בעבודה" מהו:

מנהג קדוש החזיק בידו הנצי"ב. בכל שנה עם התקרב חג הסוכות, היה מתאמץ ומציא ממון רב כדי לרכוש אתרוג מהודר עבורו ועבור כל בני קהילתו שבירכו אף הם עליו. ולא רק מהודר היה האתרוג, אלא במעלה נוספת נשתב, היה זה אתרוג מארץ ישראל הקדושה.

עם בוקרו של חג היה הנצי"ב מתעטף באיטלה דקדושה, לוקח את אתרוגו בדחילו ורחימו לבית הכנסת, ומברך עליו בכוונה מרובה. אחריו בירכו על האתרוג כל בני הקהילה, שלא וויתרו על הזכות לקיים את מצוות ארבעת המינים באתרוגו של הרב שגדל על אדמת ארצנו.

גם רבי חיים מבריסק היה נוהג לברך על אתרוגו של הנצי"ב בכל שנה ושנה.

שנה אחת, בבוקרו של חג הסוכות, משגיע תורו של הגר"ח מבריסק לברך על האתרוג, התחמק ונמנע מלקיים בו את המצווה. הנצי"ב חש בכך ומיד פנה אליו בתמיהה מדוע אינו נוהג כבכל שנה ושנה לברך על אתרוגו המהודר, שכספים ומאמצים רבים מושקעים כדי להביאו מארץ ישראל. חוששני, אמר הגר"ח, שלא אוכל לברך השתא על האתרוג, שהרי השנה שנת שמיטה, ואתרוגך מארץ ישראל הוא, וליבי נוקפני שמא אין האתרוג כשר לברכה, מפני השאלות ההלכתיות הקשורות לדיני שביתת.

שמע הנצי"ב את דבריו ואמר אל ליבו, יתכן שיש צדק בדבריו ואף אני לא אוכל לברך על האתרוג הזה.

לילה, כוכבי חג פרשו את חופתם מעל בתיה הנמוכים של העירה. בני העירה כבר ברכו זה מזמן את ברכת "המפיל", ודומה שנפש חיה לא הותירה את עפעפיה פתוחות. הכל נמו בסוכותיהם אותן בנו בחצרות הבתים. גם הגר"ח כבר נח מעמל תורתו בשעה כה מאוחרת ואסף את כוחותיו לקראת יום נוסף של לימוד התורה הקדושה.

בשעה ארבע לפנות בוקר נראה בחור ישיבה יוצא בבהילות מביתו של הנצי"ב ומאץ את רגליו לעבר סוכתו של הגר"ח מבריסק.

דפיקה חרישית על דלת הסוכה, והגאון רבי חיים מבריסק קם ממיטתו לפתוח את הדלת. יתכן, אמר לעצמו, שמא מאן דהוא ישב וחשב, ולפתע התעוררו לו ספקות על כשרות סוכתו והרי הוא מחפש מקום לינה עדי איר הבוקר. רבי נפתלי צבי בקשני לקרוא לכבוד הרב אל ביתו, אמר הבחור, והגר"ח יצא חיש מהר לעבר ביתו של הנצי"ב.

עולם מלא מונח על כתפיו של הנצי"ב ואין לדעת איזו צרה התרגשה ובאה כעת על עיירה או קהילה באחד מהמקומות, ומן הסתם יש לטכס עצה ביחד לנהוג בתבונה ובאחריות ולהסיר את רוע הגזירה. או שמא... ההרהור של רבי חיים מבריסק נקטעו באחת כשראה את ביתו של הנצי"ב מואר באור יקרות. הצצה חטופה דרך החלון גילתה לו כי רוב ספריו של הגאון רבי נפתלי צבי, אינם מונחים במקומם בארון.

הגר"ח החיש את פעמיו ונכנס אל חדרו של הנצי"ב. משראהו הנצי"ב אורו פניו והוא פנה אל רבי חיים מבריסק: אין ספק, אין ספק, מותר לברך על האתרוג מארץ ישראל ללא ספק.

על גבי השולחן, סיפר הגר"ח לתלמידיו, היתה ערימת ספרים גבוהה ביותר. כל הלילה לא נח הנצי"ב וחקר, למד ובדק בכל הגמרות, השו"ת והפוסקים, האם אמנם יש לחשוש ולא לברך על האתרוג.

במצה החצוייה, לא היה הדבר עולה בידינו, מפני הכלל האמור, אך מעשה זה אינו מאגד שתי חלויות שונות לנקודת זמן אחת בלבד, אלא הוא מאחד ביניהן ומצרף אותן יחד (ועי' בפמ"ג כאן שכ"ג גם הלבוש).

יש המיישבים את שאלת המהר"ל על פי יסודו של הגר"ח מבריסק זצ"ל (בספרו הל' נדרים), בביאור דעת הרמב"ם. הכלל "כל שאינו..." - אומר הגר"ח - מתייחס למקרים בהם הסיבה לכך שלא ניתן להחיל "בזה אחר זה" נובעת מפני הדין, וכגון, הקונה שביתה בד' אמות מסוימות, אינו יכול לקנות שביתה בד' אמות אחרות, מפני שדין שביתה קובע, שניתן לשבות במקום אחד בלבד. אולם, כאשר הסיבה לכך שלא ניתן לקיים את שני הדברים בזה אחר זה נובעת ממכשול מעשי, לא מפני עיכוב הלכתי, לא נאמר הכלל "כל שאינו". וכגון, במקרה דנן, אין מניעה הלכתית לקיים את מצוות אכילת מצה לאחר אכילת "המוציא", אלא שיודעים אנו, כי בעת אכילת כזית "המוציא" תתקיים מאליה מצוות מצה. במקרה זה, אין מניעה לקיים את שתיהן יחד בשני כזיתים (הסדר הערוך, פרק פ"א סעי' ה').

[ראוי להוסיף, כי כל דברי המהר"ל מפראג זצ"ל, שכלל זה שייך גם בקיום מצוות, ראוי לדון בו, משום שכלל זה, ש"כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו", הוא כלל המגביל את עשיית האדם וכוחו ביצירת דברים הנוגדים כאחת, ואם יש ביניהם סתירה שאחד אינו יכול להעשות אחר השני, גם כאשר נעשים כאחד, קיימת בכל אחד הסיבה הסותרת את קיומו של חברו. אולם, באכילת שני כזיתים למצווה, אין חלות שעושה האדם, אלא מעשה של קיום מצווה, וכל שלא קדמה אכילת מצה אחת לאכילת המצה הפרוסה, ניתן לייחס את קיום המצווה לאכילת הפרוסה שהיא "לחם עוני", ואין לפנינו דבר הסותר את מעשה המצווה].

דף נד/ב עשה מועדים לתורה

קביעות עיתים לתורה - כמה ומתי?

בעיצומה של מסכת עירובין, מתפנים הלומדים ללמוד שני עמודים גדושים בהליכות והלכות על אודות לימוד התורה. לקראת סיום הנושא מביאה הגמרא מימרא של רבא: "עשה מועדים לתורה". בניגוד לפירוש המתבקש, כי על כל יהודי לקבוע עיתים לתורה, מפרש רש"י ("ד"ה עשוי"), "קבעו עת לתלמידיכם שידעו עת לבא ולשנות". אכן, במסכת שבת (לא/א) מסביר רש"י על דברי חז"ל, "קבעת עתים לתורה" - "לפי שאדם צריך להתעסק בדרך ארץ, שאם אין דרך ארץ אין תורה, הוצרך לקבוע עתים לתורה דבר קצוב, שלא ימשך כל היום לדרך ארץ". מדברי רש"י עולה, כי מצוות תלמוד תורה אינה באה לידי מיצוי לכתחילה בקביעת גבולות וזמנים לתורה. עיקרה של מצוות תלמוד תורה היא לימוד תורה ללא גבולות וסייגים. עם זאת, מאחר שהבריות זקוקות לפרנסה, לכל הפחות יקפידו לקבוע עיתים לתורה. בגמרתנו פירש רש"י, שעל הרב לקבוע זמן לתלמידיו, מפני שינוי הלשון "עשה מועדים לתורה".

מה היא קביעות עיתים לתורה זו? אין פירושה כי לכל הפחות יפנה היהודי זמן מה מסדר יומו לטובת התורה ובכך יימלא את חובתו, אלא עליו לקבוע זמן שממנו לא יסור, אפילו אם ירוויח ממון רב (טור א"ח סי' קנ"ה); או אז, יוכיח לעצמו ולבוראו, כי יודע הוא את חובתו בעולמו, וכל השאר אינם אלא אילוצים.

לפיכך, מברכים ברכת התורה בתחילת היום, ואין צורך לברך לאחר הפסקה בלימוד התורה, מפני שהחובה ללמוד תורה אינה חדלה, ואינה באה לידי מיצוי עם לימוד בחלק של היום (תוס' ברכות י"א). גם בסוף הלימוד, אין מברכים ברכה אחרונה, מפני שאין סוף, אין סיום למצוות לימוד התורה ("בית יוסף" א"ח סי' מ"ז).

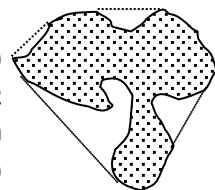
על חשיבות הקביעות והתמידות, לייחד זמן מסוים וקבוע ללימוד תורה, למי אשר אינו יכול לעסוק בתורה כל היום, מביא בעל "פסקי תשובות" (סי' קנ"ה הערה 1), כי מקרבן התמיד יכולים אנו ללמוד על חשיבות הקביעות. אף על פי שהוקרב בבוקר ובערב בלבד, שמו "תמיד", מפני קביעותו חסרת הפשרות.

דף נה/א עגולה עושין לה זוית

הליכה בשבת קודש מבני ברק לתל אביב

אחד הכללים החשובים ביותר בעת חישוב "תחום שבת" של עיר, הוא "ריבוע העיר". כלל זה אינו פשוט כל עיקר הן מבחינה הלכתית והן מבחינה מציאותית. בשורות הבאות נבאר בקצרה כלל זה.

עיר שגבולותיה ישרים כמרובע או כמלבן, אינה זקוקה ל"ריבוע העיר". שטחה וגבולה ברורים לחלוטין - מודדים אלפיים אמה מגבולה וקובעים את "תחום שבת". ברם, גבול רוב הערים אינו ישר, אלא "בית יוצא ובית נכנס", כלשון המשנה (לעיל נב/ב). לפני מדידת תחום השבת, יש, איפוא, לברר, מהיכן מודדים את התחום. ובכן, תחילה 'ממלאים' את החללים שבגבול העיר, ומיישרים את הגבול. אם מתקבלת צורת עיגול, אף מרבעים את העיגול.

כלל זה אינו גורף והוא מוגבל בתנאים ובסייגים, כמבואר בגמרתנו לגבי "עיר העשויה כקשת". כמו כן, יש לדעת היטב לאיזה צד למתוח את קו העיר. על כל פרטי הלכות הללו דנו הפוסקים (כפי שפירט וביאר היטב בספר הנפלא "קריית אריאל" פ"ה ופ"ז).

יצוין, כי מלבד הידע ההלכתי והידע ההנדסי הדרושים לעוסקים בתחום, יש לבדוק ולראות

קריאת התפעלות נשמעה מאחד התלמידים שהשכיל להבין את המסר העמוק שביקש הרב להעביר להם, שעליהם ללמוד מהנצי"ב מהו עמל ויגיעה בתורה. שאינם רק יגיעה לשם לימוד, אלא התורה והלימוד הם חיו וכאשר עולה שאלה או ספק כיצד לנהוג ביום המחרת, אין הנצי"ב מסוגל להניח את ראשו על משכבו שהרי עדיין אינו יודע את אשר יעשה.

התלמידים זעו קמעא במקומותיהם, כפי שכל קהל עושה בסיומו של שלב בהרצאה או נאום, ורבי חיים אמר: אך אם רוצים אתם לדעת מיהו באמת היה הנצי"ב, הסכיתו ושמעו את **סופו של המעשה**.

רבי נפתלי צבי ברלין, היה נתון ראשו ורובו בסברות ובראיות הרבות שמצא לשיטתו שניתן לברך על האתרוג, ומיד החל לפורשן בפניו. הוא כבר עמד בתוך שטף דיבורו כשבקשתי את סליחתו שימתין לרגע קט, עד שאברך ברכת התורה ואוכל לישב עימו באהלה של תורה.

אני התכוננתי להתחיל לברך ברכות התורה, ולפתע שמעתי אנחה עמוקה בוקעת מליבו של הנצי"ב. כמעט שסברתי כי ברגע זה נתגלתה לו סברה חדשה שלפיה נפרכת כל שיטתו שמוותר לברך על האתרוג הזה. אך להוותי התברר לי שאנחתו של רבי נפתלי צבי ברלין כוונה אלי. כשפניו מלאות צער פנה לעברי ואמר: הרי אתם אמורים להיות מגדולי הדור, ואם אברך גדול בתורה כמותכם נמצא בשעה ארבע בבוקר לפני ברכת התורה, מה דמות וצורה תהא לדורו!?

מרב צערו, הוסיף רבי חיים וסיפר, לא יכל הנצי"ב לפרוש בפני את מסכת ראייתו וכך נפדרו השכם בבוקר, מבלי שאדע את דברי תורתו, אך עם מוסר השכל ודרך חיים שנחרתו בקרבי לעולם. כעת ודאי מבינים אתם מדוע היה הנצי"ב חותם **"העמוד בעבודה"** אמר הגר"ח לתלמידיו בטרם המשיכו להתפלל בריתחא דאורייתא.

המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף נב/א-ב הרי זה חמר גמל

עבר על שני התנאים!...

מספרים, כי אדם שרגיל היה בכתיבה על גליונות ספרים - למרות שלא הבין בהם הרבה - בא לשאול ספר משניות מאחד מרבני ואלויון, הרב הסכים להשאילו, ובתנאי כפול שלא יכתוב על הספר לא את הגהותיו ולא את שמו. **בגניע** השואל למשניות מסכת עירובין נתקל בביתו הרי זה 'חמר גמל'. משלא הבין את הכוונה, שכח מהתנאים, טבל קולמוסו בדיו ותיקן 'הרי זה חמר גמור'.

מאוחר יותר, לכשחזר הספר אצל הרב ונוכח ב'הגהה', הפטיר בחיוך: הלא עברת על שני התנאים יחד!...

דף נב/ב אם תשיב משבת רגלך

יחודיותו של איסור תחומין

פסוק זה, הנדרש על אודות איסור הליכה חוץ לתחום, ממשיך ומבטיח גדולות ונצורות לשומר שבת. מדוע נבחר דוקא איסור תחומין לעמוד בראשו? **הסביר** רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל: **מפני** שתחומין מסמלים את קדושת השבת לא רק בזמן, כי אם גם במקום. זהו, הפן השני והמשלים של קדושת השבת (פרי צדיק, א, נח).

דף נג/א כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אושעיא היינו יושבין ארבעה ארבעה באמה

חשבון התיבה

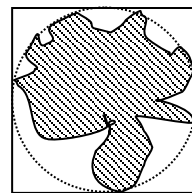
חשבון מעניין ערך האדמו"ר רבי מאיר

הדף היומי

עירובין מ"ט-נ"ה

ט'-ט"ו תשרי

את השטח עצמו, הסתמכות על מפות בלבד אין בה ממש, מפני שמצוי ביותר שבקצה העיר ממוקמים אזורי תעשייה שאינם מצטרפים לעיר, ופעמים רבות שונה צורת העיר ההלכתית מצורתה הבנוייה (שם עמי ק"ז).

תל אביב רבתי: במאמרנו זה נתמקד בנקודה חשובה ויסודית בדיון "ריבוע העיר", כדלהלן. דיון חשוב ביותר התעורר זה מכבר, לגבי העיר תל אביב.

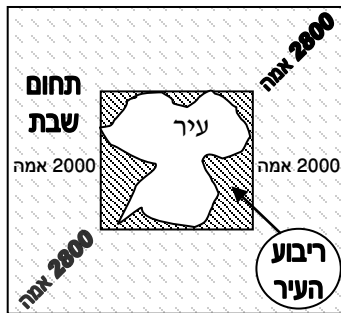
בגמרתנו מבואר כי שתי ערים שקרפיותיהן נושקות זו לזו נחשבות כעיר אחת מבחינת תחום שבת. ה"קרפף" הוא שטח של כשבעים אמה על כשבעים אמה. יוצא אפוא, כי כל עוד המרחק בין הערים אינו עולה על מאה וארבעים אמה בקירוב, הן נחשבות כעיר אחת.

השאלה שיש לדון בה היא, אם הלכה זו כוללת גם ריבועי ערים הנושקים זה לזה. כלומר, כפי שנכחנו לדעת, לפני מדידת תחום שבת מרבעים את שטח העיר ואזי מודדים את תחום השבת. מעתה, האם כשם ששתי ערים שהמרחק בין גבולותיהן האמיתיים אינו עולה על מאה ארבעים אמה נחשבות עיר אחת, כך גם שתי ערים שמבחינת המציאות אינן קרובות זו לזו, אך המרחק בין הריבועים שנעשו להן אינו עולה על מאה וארבעים אמה, נחשבות גם כן כעיר אחת?

יחיאל מאוסטרובצה זצ"ל, על פי האמור כאן בגמרא.

כספרים נאמר, כי טעם גדולה של תיבת נח היה בכדי שיהיה שם מקום כנגד שישים ריבוא ישראל. הכיזד? לעיל (מח/א) למדנו שגובה אדם שלוש אמות. בצירוף עם האמור כאן בגמרא, שארבעה נכנסים באמה עולה, כי שטח של 3X1 אמות מהווה מקום לארבעה אנשים.

התיבה, לפי האמור בתורה, הכילה [300 אמה (אורך) X 50 אמה (רוחב) X 30 אמה (קומתה)] 450,000 אמות. מאחר שבשלוש אמות מרובעות נכנסים ארבעה בני אדם, הרי של-600,000 די ב-450,000 אמה! (אור תורה, נח).

מקורו של דין "ריבוע העיר": צדדי השאלה נובעים משני צדדים בהגדרת "ריבוע העיר": האם הוראת חכמים לרבע את שטח העיר לפני חישוב תחום שבת, נובעת מן העובדה כי כך באמת יש לחשב את שטח העיר ושטחים אלו נחשבים חלק מן העיר. או שמא הלכה מיוחדת היא לעניין מדידת תחום שבת, שיש להקל ולמדוד את תחום שבת באופן זה, אך השטחים המתרבעים לעיר, אינם חלק ממנה. מעתה, אם ריבוע העיר נחשב חלק מן העיר, אזי כאשר שני ריבועי עיר נפגשים, הם מתאחדים לעיר אחת. ברם, אם הריבוע אינו אלא צורה מסויימת של מדידת תחום, אין כל סיבה לאיחוד הערים, כפי שגבול תחום שבת עצמו, המתערב בתחום שבת של עיר אחרת, אינו מהווה סיבה לאיחוד בין הערים.

הגר"א בוקוולד שליט"א (קרית אריאל פ"ו) מלבן עניין זה בארוכה ומוכיח, כי דעת רוב הראשונים, ש"ריבוע העיר" הוא קולא בחישוב תחום שבת בלבד, ולפיכך, אין לצרף את הערים שריבוען נושק זה לזה.

[ראוי לציין, כי חקירה יסודית זו, נוגעת למישורים נוספים בהלכות תחומין ובעירובי תחומין, כגון, לגבי החילוקים שיש במניח עירובו בתוך העיר, לעיל לב/ב, או לגבי מי שהוציא אוהו מחוץ לתחום לתוך ריבועה של עיר אחרת, ויש לברר, אם דעת הראשונים מתייחסת לכל הנידונים כאחד, או שמא יש לחלק ביניהם, עיין קרית אריאל שם].

שאלה זו מעשית במקומות רבים, ולפני שנים אחדות נעשה בירור רחב בנושא, ביוזמתו של האדמו"ר מקוז'ניץ שליט"א, שבית מדרשו בצפון תל אביב, אשר כלל משא ומתן אצל הגרי"ש אלישיב זצ"ל, לגבי הליכה בשבת קודש בין הערים בני ברק ותל אביב. אם יוצאים מנקודת הנחה שאיזור נתיבי איילון מפצל את תל אביב לשתי ערים מבחינה הלכתית, שאלה זו באה לידי ביטוי, מפני שלאחר ריבוע שני החלקים, הם נפגשים זה בזה.

הגרי"ש אלישיב זצ"ל אכן הכריע, כי יש להניח עירובי תחומין עבור המעוניינים ללכת בין שני חלקי העיר.

(ראה בקובץ בית אהרן וישראל, גליון ק"א תשס"ב ה', שהיו שפקפו בזה, וראה בקובץ הנ"ל גליון קי"ח תשס"ה ד', תשובת הגר"א בוקוולד שליט"א בבירורם של הדברים).

לעילוי נשמת
הר"ר **אריה לייב פניגשטיין** ז"ל
ב"ר שאול יצחק ז"ל נלב"ע כ"ה באלול תש"ך
וזוגתו מרת **שושנה דבורה** ע"ה
ב"ר אלטר סטרלצר ז"ל נלב"ע ה' בתשרי תרצ"ו
תנצב"ה
הונצחו ע"י ידידינו
הר"ר **שאול יצחק פניגשטיין** ומשפחתו שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **ישראל צבי הפסקה** ז"ל
ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשל"ג
וזוג' **מרת בלה** ע"ה
ב"ר נתן נטע ז"ל נלב"ע כ"ה בתשרי תרפ"ט
תנצב"ה
הונצחו ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **נחמן יזרבלביץ** ז"ל
ב"ר אלימלך הלוי ז"ל נלב"ע י"ב בתשרי תשס"ד
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **נורה נאורה** ע"ה
ב"ר נורברט ז"ל
נלב"ע י"ב תשרי תשע"ג
תנצב"ה

לעילוי נשמת
הר"ר **יעקב קאפיל פרידברג** ז"ל
ב"ר מרדכי יהודה ז"ל
נלב"ע ט' תשרי תשע"ג
תנצב"ה
הונצחו ע"י בנו הר"ר **דוב יצחק** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **טויבע חוה קנופף** ע"ה
ב"ר חנוך העניך ז"ל
נלב"ע י"א בתשרי תשנ"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הרה"ג ר' **הלל מדליה** ז"ל
ב"ר שמריהו יהודה לייב ז"ל
נלב"ע י' בתשרי תשל"ח
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **אברהם אביש פירד** ז"ל ב"ר משה מנחם ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשס"א
ומרת **עדינה טובה** ע"ה ב"ר יעקב צבי הכהן ז"ל נלב"ע י"ג באלול תשס"ח **תנצב"ה**
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו